

heden van de gewone orchideeënwortel vertoont. Zelfs bij planten met meer wortels zoals in figuur 5 kan men de hypocotyl nog onderscheiden. Later gaat die echter verloren. De nieuwe wortels ontstaan telkens iets hoger aan de stengel, zodoende zijn de oude planten in het midden iets opgeheven.

In figuur 7 is een andere soort van *Taeniophyllum* afgebeeld. Dit geestige plantje vond ik een paar dagen geleden op een excursie naar de top van de Tangkoeban Prahoe, in het vochtige oerbos van dit gebergte. Zoals men zien kan, zijn de worteltjes zeer lang geworden, zij groeien in de lengterichting van het takje. Een wortel, die dwars is gegroeid is slechts enkele centimeters lang. De kleur van de wortels is meer groen, dan die van de in Bandoeng veel voorkomende soort. Het velamen is lang niet zo sterk ontwikkeld. De bloemetjes vond ik niet, wel een paar vruchtjes, die ook in de Figuur te zien zijn.

Figuur 1 geeft de afbeelding van de *Chiloschista*-soort. In 2 en 3 vindt men respectievelijk de bloem en de vrucht getekend. Deze beide laatste tekeningen geven de ware grootte aan, in figuur 1 is de plant op de helft verkleind. Deze soort is dus veel forser, dan de *Taeniophyllums*. Maar in bouw komt ze er merkwaardig sterk mee overeen. Ook bij deze plant is de stengel zeer klein gebleven en met schubben bedekt. Van dit punt uit gaan een groot aantal dofgroene, fluwelige wortels naar alle kanten uit. Op dit dunne takje groeien ze over en dicht naast elkaar. De wortels zijn ook vlak en worden, wanneer de plant begoten wordt, zeer helder groen. Uit het centrum ontwikkelen zich ook de lange sierlijk gebogen bloemstengels. Deze zijn dikwijls vertakt en dragen bruin gevlekte bloemetjes, die een zachte geur verspreiden. Tot nu toe kon ik de kiemplanten nog niet ontdekken, maar ik twijfel niet, of ze zijn op die ene grote boom over enigen tijd te vinden. Waarschijnlijk vertonen ze dezelfde bijzonderheden, als de kiemplanten van *Taeniophyllum*; mocht dat niet het geval zijn, dan is het een mooie gelegenheid om op deze planten nog eens terug te komen.

D. v. L.

EEN TOCHTJE IN ZUID-SUMATRA.

(Vervolg).

Eenige dagen daarna kon ik, alweer daar gebracht door mijn nog altijd mij niet vervelenden vriend, den vulkaan Pasagi van den anderen kant, meer zuidoostelijk, bekijken. Alleen ging dat bekijken niet zoo gemakkelijk als een week te voren te Negara Batin. Te Kenali, waar men er van uit de voorgalerij van de pasanggrahan (waarlijk de bouwer van deze gouvernementshotelletjes, ik meen de Kroëkenner en -beschrijver HELLFRICH, heeft overal wel voor den reiziger gezorgd) een goed gezicht op den bergtop zou kunnen hebben, is het me maar niet mogen gelukken den berg zonder nevelen en wolken te zien.

Van uit Kenali ben ik nog een eind de helling van de Pasagi opgeweest. De top kon ik helaas niet beklimmen, omdat het pad, dat eertijds daarheen liep weer dichtgegroeid was en ik nu eenmaal niet op een pleziertochtje was en door wachten op het kappen van een pad mijn werkprogramma niet in de war kon sturen. Het zou echter wel de moeite waard geweest zijn; het gedeelte bosch, dat ik moest doortrekken gaf tal van beloften voor latere botanische tochten op den Pasagi. Maar ook zelfs wat oppervlakkig botaniseeren ging helaas niet, als men met een gevolg van leergrage inlandsche hoofden en tuinbezitters koffietuinen en ladangs moet bezoeken. Alleen de avifauna was op dien tocht makkelijker te beschouwen, doordat enkele vogels zich zoo dikwijls lieten zien en hooren en wel

Mainates (de *béo*), *Centropus* (de *Spoorkoekoek*) en de schitterend gekleurde *gaai* met langen staart, *Cissa sinensis*.

Een aardig gebruik van een natuurlijke bescherming zag ik bij de hoogste doesoen op de helling van den berg, te Hoedjoeng. Dat dorp, waar we onze paarden moesten

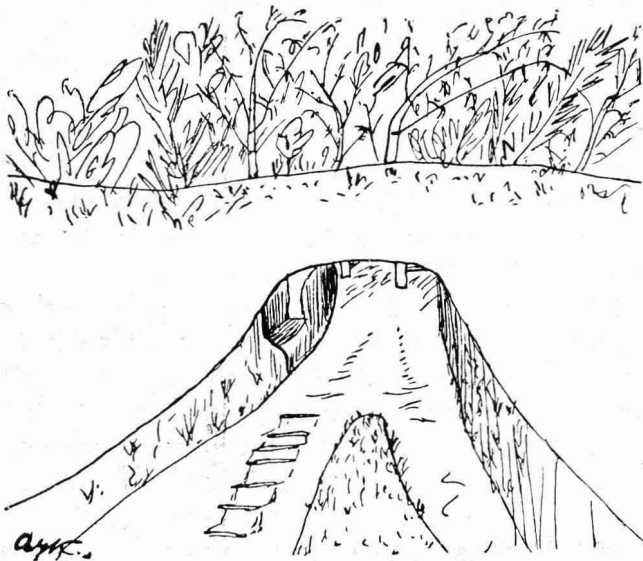

Fig. 6. Poortje te Hoedjoeng.

weg opklom, rechts door bamboeslierten heen schemerend frischgroene sawahs en helder glinsterend water.

In het dorp waren de huizen nog allen van het oude type. Geheel van ijzerhout met idjoek gedekt, gebouwd van zware balken en dikke planken, zonder ramen en alleen achteraan in een der zijwanden een deur. Aan de voorzijde zijn deze huizen door snijwerk versierd. Het eenigste deel van het huis van een luikje voorzien is een dikwijls voorkomend aan-

bouwsel van moderner vorm en dat meestal van bamboe opgetrokken is. De huizen maken een soliden en aardigen indruk. Doch dat aardig is maar van buiten. Van binnen

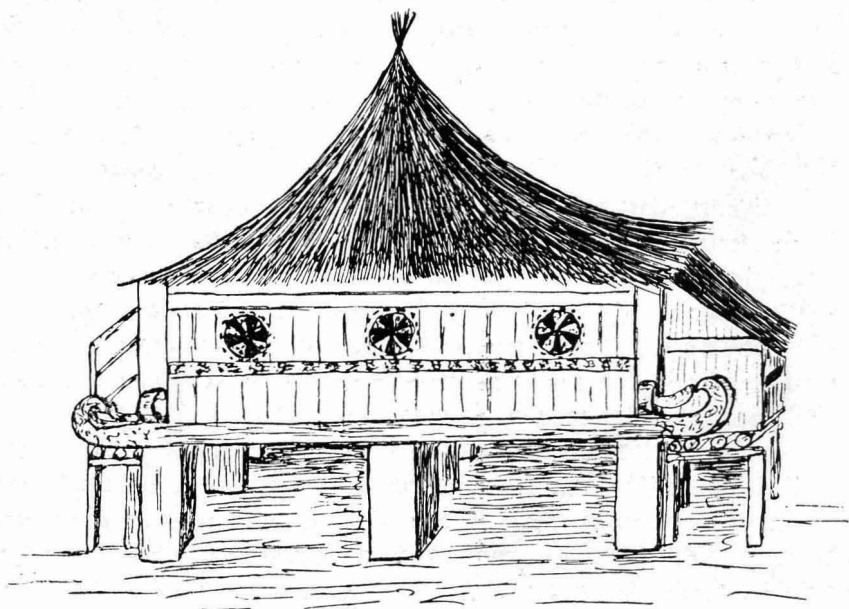

Fig. 7. Type van een huis te Hoedjoeng.

is het bijna stikdonker, waardoor men meer het idee krijgt, dat deze raamlouze huizen gemoderniseerde overblijfselen uit het tijdperk van den holenmensch zijn dan prototypen van onze woningen.

Op den terugweg van Kenali naar Liwa werd er nog een botanische bijzonderheid opgedaan te Pekon Balak. De mare van deze bijzonderheid was na een inspectiereis door het gewestelijk bestuurshoofd naar Buitenzorg gezonden en daar door mij weer opgedaan. Er moest ergens in de marga Batoe Bra een massieve bamboesoort te vinden zijn. Het spreekt vanzelf, dat ik in de hoofddoesoen van die marga inlichtingen ging vragen. In een stortregen, die reeds zoo lang had doen wachten en niet ophouden wilde, werd ik naar een erf gebracht, waar te midden van pisangstammen en opslag dicht bij het huis een gehavende slecht groeiende bamboestoel stond. Het was een dunne soort met een diameter van ± 2 c.M. De halmen waren werkelijk geheel massief. De doorsneden leken op die van suikerriet. Ook de uiterste fijne takjes waren massief.

De pangeran van Batoe Bra vertelde me het volgende van dezen bamboestoel.

„Deze bamboe noemen wij (in het Lampongsch, de taal van de oeloe van Kroë) *Boeloe boengkol*, wat volle bamboe beteekent. In het Maleisch zeggen we: *Boeloe geboel*. Het verhaal gaat, dat Ratoe OEMPOE BOEPENOENG een afstammeling van OEMPOE DJAMBA, den stichter van de marga Batoe Bra, in doesoen Penitran, het tegenwoordige Kerang, zijn wandelstok in den grond plaatste en dat daaruit een bamboestoel met massieve stengels ontstond. Vroeger kwamen er echter op verscheidene plaatsen dergelijke stoelen voor, doch daar de stengel te dun was om van veel meer nut te zijn dan voor wandelstok, werden ze bij het ladangen minder gespaard dan andere soorten. Misschien is zoo te Kerang maar één stoel er van overgebleven. Indertijd was ik de eenigste in de marga die dat wist en toen ik het eens vertelde en aan mijn margagenooten toonde, waren ze even verbaasd als de toean besar en u. Toen ik van Kerang naar Pekon Balak verhuisd was, heb ik later in 1911 een deel van den stoel naar hier overgebracht, omdat ik bang was, dat de soort zou verdwijnen. Deze en gene sneed er een stengel uit en hard groeit ze niet. De oude stoel is dan ook verdwenen en voor zoover ik weet is deze hier de eenigste. Er is ook een stuk overgebracht naar Mengandjang in de marga Bandar (benedenland van Kroë) maar daar is hij nu ook niet meer in leven.”

De vriendelijke oude heer had inmiddels een stuk wortelstok met een tweetal scheuten voor me er uit laten halen om te zenden naar den „kebon besar di Bogor”. Blad en ander materiaal noodig voor nadere determinatie werd er door mij nog bijgepakt. En ik dacht dat ik daarmee behoudens het vervoer naar Kroë en het opzenden mijn plicht tegenover Buitenzorg genoegzaam vervuld had.

Helaas, later is de barang door samenloop van omstandigheden achter moeten blijven en moest het wakend oog op den botanischen schat ontbreken, wat zijn nadeelige gevolgen meebracht. De twee scheuten aan den wortelstok waren gebroken, bladeren en stengels verdwenen. Ik heb nog na thuiskomst getracht den wortelstok aan den groei te krijgen, doch tot nog toe is het niet gebleken dat het lukt. Op twee dunne sprietjes na, die weer vlug afrotten, is hij tot op heden zonder werking gebleven. De „kebon besar” zal op een nieuwe poging moeten wachten.

In de literatuur, die ik bezat kon ik niets vinden van deze bamboeachtige. Al behoort hij hoogstwaarschijnlijk niet tot de genus *Bambusa*, tot de grassengroep *Bambusidae* zal

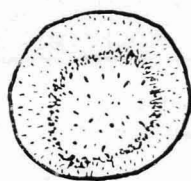

Fig. 8.

Doorsnede bamboe nat. grootte. Een deel der vaatbundels vormen een donkeren ring.

hij toch wel zeker behooren. Ik ben nieuwsgierig naar hetgeen de deskundigen er van zeggen, als de massieve te Buitenzorg voor de heeren komt.

Op denzelfden terugweg kon nog eens de erosie in den tufgrond bekeken worden in een vrij breed dal, dat bijna geheel tot sawahterrein gemaakt was, en waar de bezitters last genoeg hadden van een rivier, die zich wou verleggen en van loodrechte tufwanden, die telkens instortten. Het leek daar sterk op het bekende karbouwengat bij Fort de Kock of liever nog op het sawahterrein bij Matoer, eveneens op Sumatra's Westkust. En ontbrak ook zelfs niet de alleenstaande heuvel, door een of andere oorzaak voor afslijpen en wegspoelen bewaard. Alleen was het hier minder schilderachtig dan op de Westkust, omdat daar ook boven sawahcomplexen liggen en bij Liwa de hoogte bedekt is met beloekear.

Op denzelfden terugweg, als men weer door en over den Barisan moest trekken, werd het nog eens duidelijk, hoeveel minder vruchtbaar het hier was en hoe minder weelderig het bosch dan op het tufplateau en langs de vulkaanhellingen. Maar minder mooi was het daarom niet, vooral ook niet omdat het nu bijna steeds naar beneden ging en men telkens schoone uitzichten had over beboschte ravijnen en op het laatst zelfs over de laagvlakte en de zee. En vanzelf kwam de gedachte, dat zoo het waar is, dat de natuur overal in de wereld mooi is, er toch plekjes moeten zijn, die in dat opzicht uitsteken en dat het bovenland van Kroë dan een er van is.

Benkoelen, Maart 1916.

A. J. K.

DE STRIJD OM HET BESTAAN BIJ DE INSECTEN.

Wat den tourist het meest treft, zoowel op Java als in andere tropische landen en waarover alle reisverhalen vol bewondering zijn, is de weelderige pracht van den plantengroei, de machtige indruk gemaakt door de woudreuzen, wier kruinen ten hemel rijzen, met de kleinere boomen, die zich aan hun voet verdringen, de tallooze lianen, heesters en kruiden, die alle tot den rijkdom van het oerwoud bijdragen als zooveel bewijzen van de mildheid der natuur.

Doch hoe vaak heeft de natuurminnaar, die niet slechts een oppervlakkigen indruk opdoet, doch, daar hij in het land zelf woont, het eeuwige proces van worden en vergaan kan volgen, hoe vaak heeft hij niet met machteloos medelijden voor een jongen, veelbelovenden woudreus gestaan, die zonder zichtbare oorzaak plotseling ziek werd en weg kwijnde. Hoeveel takken van een boom worden niet door parasieten misvormd, hoeveel bladeren zijn niet gehavend, hoeveel wortels zijn zonder rotte plekken? En wanneer we ons van de flora naar de fauna wenden, dan zien we daar den strijd om het bestaan nog droeviger, daar immers zijn stemmen om pijn uitteschreeuwen, daar wordt van wanhoop gekermd. Terecht zegt TENNYSON:

..... Nature lends such evil dreams,
So careful of the type she seems,
So careless of the single life.

Hoewel in het rijk der insecten de strijd meer zwijgend woedt, is hij even meedoogenloos. Van alle gevaren, welke deze kleine wereldburgers omringen, is het minst vreeselijke wel een plotselinge dood door vogels of door hagedissen.